

УДК: 316.6

Походенко С. В.¹

¹ канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

РОЛЬ ПРОЕКТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ ПОЛІТИКІВ У ВИБОРЦІВ

Напередодні чергових виборів в Україні нас зацікавило чи є зв'язок між характеристиками образу себе у виборців та образом обраного політика. Для з'ясування сили та спрямованості ймовірного зв'язку за допомогою методики особистісного диференціалу (варіант адаптований в НДІ ім. В. М. Бехтерева) було проведене емпіричне дослідження, в якому взяли участь жителі міста Запоріжжя, всього 150 осіб у віці від 18 до 75 років.

Обрана методика надає можливість вивчити ставлення до самого себе та інших людей та включає полосу трьох класичних факторів семантичного диференціалу: оцінки, сили та активності. Респондентам було запропоновано провести особисту оцінку своїх якостей, обрати політика за якого він міг би віддати свій голос і здійснити аналіз його особистісних якостей (як він їх собі уявляє).

При порівнянні частотних навантажень в характеристиках образу себе виборців та образу політика та аналіз дисперсії, тобто розподілу індивідуальних оцінок (критерій Фішера) ми отримали таку картину: профіль виборця дійсно подібний до профілю обраного політика: за тринадцяти шкалами можна спостерігати певний зв'язок (6-сильний, 1-помірний, 6-слабкий). Результати представлені в таблиці 1.

Найбільш сильний та прямий зв'язок образу себе та обраного політика визначено за такими якостями як чуйність, чесність та товариськість. Оскільки виборці не знайомі особисто з обраними політиками, вони не здатні оцінити наявність у останніх таких рис об'єктивно. Отже в даному випадку можна спостерігати дію дзеркальної проєкції. Дію цього механізму можна спостерігати на менш вираженому рівні при приписуванні політикам таких якостей як говірливість, впертість та незворушливість.

Додаткова проєкція найбільш виражена при сприйнятті такої риси, як справедливість: чим менш справедливими виборці вважають себе – тим більш справедливого політика прагнуть. Такий самий зв'язок тільки меншої сили можна спостерігати при наділенні політика такими якостями, як сила, відповідальність, відкритість, рішучість, дієвість, енергійність.

Також дію додаткової проєкції можна спостерігати при приписуванні політикам якостей по яких за обома статистичними критеріями зв'язок відсутній, але середні значення у політика більше власних. Це стосується доброти, незалежності, рішучості, впевненості, самостійності.

Таблиця 1 - Рівень та характер зв'язку особистісних якостей виборців та обраних ними політиків

Особистісні якості	Значення критерію Фішера	Рівень зв'язку	Значення коефіцієнта кореляції	Рівень зв'язку	Характер зв'язку
Чарівний-непривабливий	0,811	Наявний, сильний	0,101	Відсутній	Прямий
Сильний-слабкий	0,000	Відсутній	-0,056	Відсутній	Зворотній
Говіркий-мовчазний	0,639	Наявний, сильний	0,245	Слабкий	Прямий
Безвідповідальний - сумлінний	0,767	Наявний, сильний	-0,040	Відсутній	Зворотній
Впертий-поступливий	0,102	Наявний, слабкий	0,219	Слабкий	Прямий
Замкнений-відкритий	0,147	Наявний, слабкий	-0,035	Відсутній	Зворотній
Добрий-егоїстичний	0,036	Відсутній	0,109	Відсутній	Прямий
Залежний-незалежний	0,000	Відсутній	0,195	Дуже слабкий	Прямий
Діяльний-пасивний	0,007	Відсутній	-0,048	Відсутній	Зворотній
Черствий -чуйний	0,410	Наявний	0,291	Сильний	Прямий
Рішучий-нерішучий	0,000	Відсутній	-0,137	Відсутній	Зворотній
Млявий-енергійний	0,136	Наявний, слабкий	-0,043	Відсутній	Зворотній

Продовження таблиці 1

Особистісні якості	Значення критерію Фішера	Рівень зв'язку	Значення коефіцієнта кореляції	Рівень зв'язку	Характер зв'язку
Справедливий-несправедливий	0,586	Наявний, сильний	-0,209	Сильний	Зворотній
Розслаблений-напружений	0,105	Наявний, слабкий	0,021	Відсутній	Прямий
Метушливий-спокійний	0,062	Майже відсутній	0,076	Відсутній	Прямий
Ворожий-доброзичливий	0,530	Наявний, сильний	0,029	Відсутній	Прямий
Впевнений-невпевнений	0,000	Відсутній	0,030	Відсутній	Прямий
Відлюдний-товариський	0,122	Наявний, слабкий	0,241	Сильний	Прямий
Чесний-нещирий	0,771	Наявний, сильний	0,209	Сильний	Прямий
Несамостійний-самостійний	0,000	Відсутній	0,091	Відсутній	Прямий
Дратівливий-незворушний	0,059	Наявний, слабкий	0,199	Слабкий	Прямий

Перш ніж зробити остаточні висновки про роль проєктивних механізмів у формуванні образу обраного політика розглянемо більш узагальнений образ себе та політика за факторами особистісного диференціалу. На рисунку 1 порівняльний аналіз середніх показників за факторами С (сила), А (активність), О (оцінка) образу себе та образу обраного політика.

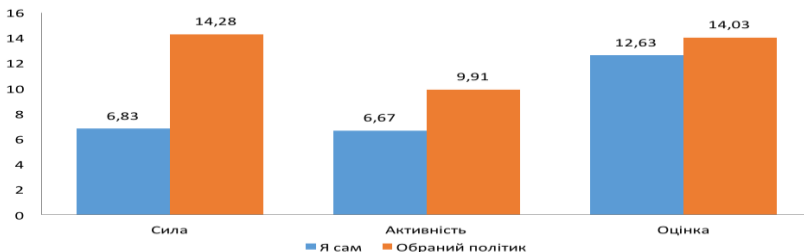

Рисунок 1 – Порівняльний аналіз факторів образу себе та обраного політика (середні значення).

Найбільші відмінності в середніх оцінках можна спостерігати за фактором С (сила), який свідчить про розвиток вольових сторін особистості, як вони усвідомлюються самим піддослідним. Політика наділяють більш високими у порівнянні із собою і сприймають як більш впевненого в собі, незалежного, здатного розраховувати на власні сили у важких ситуаціях. Себе ж виборці сприймають як таких, що мають недостатній самоконтроль, нездатними триматися прийнятої лінії поведінки, залежними від зовнішніх обставин і оцінок.

Фактор активності (А) в самооцінці інтерпретується як свідчення екстравертованості особистості. За цим фактором політики також мають більш високі середні оцінки у порівнянні із виборцями і сприймаються здатними на високу активність, товариськість, спонтанність.

Найбільш високі оцінки і одночасно найбільш високу подібність себе та обраного політика можна спостерігати за фактором О (оцінка). Фактор оцінки (О) свідчить про рівень самоповаги. Високі значення цього фактору свідчать про те, що випробовуваний сприймає себе, як особистість, схильну усвідомлювати себе як носія позитивних, соціально бажаних характеристик, в певному сенсі задоволену собою. При використанні ОД для вимірювання взаємних оцінок фактор (О) інтерпретується як свідчення рівня привабливості, яким володіє одна людина в сприйнятті іншого. При цьому позитивні (+) значення цього чинника відповідають бажанням приєднання об'єкту оцінки, негативні (-) - його відкидання.

Отже, простий аналіз середніх значень за факторами дозволяє припустити, що за факторами С (сили) та А (активності) образ політика формується за допомогою додаткової проекції, а за фактором О (оцінки) за допомогою дзеркальної проекції (ідентифікації).

Статистичну перевірку цього припущення було проведено за допомогою критерію Ст'юдента, критерію Фішера та кореляційного аналізу.

Сутність F-тесту та кореляційного аналізу було описано вище. Т-критерій Ст'юдента використовується для визначення статистичної значущості різниці в середніх показниках. В нашому випадку для перевірки гіпотези H1 про те, що відмінності в середніх показниках оцінок себе та обраного політика за факторами особистісного диференціалу статистично значущі. Критичне значення Т-критерію розглянемо на рівні 0,05. Результати всіх видів статистичного аналізу представлено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Зв'язок між факторами особистісного диференціалу себе та обраного політика

Фактори особистісного диференціалу	Сила	Активність	Оцінка
Значення Т-критерія Ст'юдента	5,5E-15 відсутній	0,0001 відсутній	0,065 майже відсутній
Значення F-критерія Фішера	1,0E-05 відсутній	0,69 сильний	0,52 помірний
Значення коефіцієнту кореляції Пірсона	0,182 слабкий	0,133 відсутній	0,022 відсутній

Отже, ми визначили, що критерій Ст'юдента по силі, активності та оцінці дорівнює 5,5E-15, 0,0001, 0,065 відповідно, а відмінності в середніх значеннях за всіма факторами статистично доведено. Аналіз дисперсій та кореляційний аналіз показів, що вираженої зв'язку в характері приписуванні політикам певних якостей не існує: і сильні і слабкі хочуть сильного політика; і активні і пасивні – хочуть активного; і гідні поваги і не гідні хочуть гідного політика.

Таким чином можна зробити висновок про провідну роль додаткової проєкції в формуванні образу обраного політика, якого виборці бачать як гідну поваги, сильну, рішучу, діяльну та енергійну людину, яка може нести велику відповідальність. Виборці наділяють обраних політиків позитивними рисами, які цінують, але не бачать у собі. Таким чином вони підсвідомо намагаються позбутися відповідальності і виправдовують власну бездіяльність: він (вона) зробить це замість мене, тому що він (вона) кращий, сильніший, досвідченіший та ін. Так формуються високі соціальні очікування від політиків, і наступні не менш значні розчарування.

Запобігання такій тенденції передбачає розвиток політичної культури та застосування рефлексивних механізмів. Певну відповідальність мають усвідомити і самі політики: в ході передвиборчої агітації виборці одержують від них лише ту інформацію, яка відповідає соціальним очікуванням. Виборці мають незначну інформацію (окремі факти з біографії політика, партійну

приналежність, передвиборчі зобов'язання і т. ін.) про кандидатів, що робить останніх ідеальним “екраном для проєкцій” Найбільш цінна інформація (про особливості внутрішнього світу: світогляду, характеру, спрямованості та ін.), яка сприятиме формуванню адекватного образу кандидата найчастіше у виборця відсутня.